

Emanuel Hoško

»BABUŠA« ILI KATEKIZAM TOME BABIĆA U PROZI I STIHOVIMA

Knjigu *Cvit razlika mirisa duhovnoga* objavio je 1726. u Veneciji franjevac Toma Babić.¹ Deset godina kasnije sam je Babić priredio drugo izdanje, a 1898. je djelo doživjelo i svoje sedmo izdanje.² Već sam broj izdanja pokazuje da je Babićev *Cvit* omilao narodu i »postao na neki način narodnom svojinom« nadživivši svoga autora dva stoljeća jer 1938. Jeronim Šetka piše da je *Cvit* i »danas poznat narodu pod imenom *Babuša*«.³

Babićeva knjiga zapravo je opširan kršćanski nauk. Sadržajem je bogatija od onovremenih katekizama. Napose je zanimljiva kao književna vrsta, jer je prvi dio pisan u prozi a drugi u stihovima. Upravo svojim pjesmama *Babuša* se približila najviše narodu.«⁴ Babić je svoje djelo priredio u želji zatomiti potrebe vjerničkog puka za cjelovitom vjerskom informacijom. Tvrdi da je o nauku kršćanskom, i općenito o vjerskim sadržajima, »malo pisano u naš jezik, što je naša sramota«. I to malo djela poneki kritičari obezvređuju; Babić ne haje za njihove prigovore

1. Toma Babić (Velim kod Skradina, 1680. — Šibenik, 31. VII. 1750.) je u franjevačkom samostanu na Visovcu stekao osnovnu i srednju školsku izobrazbu te 1701. stupio u novicijate franjevačke provincije Bosne Srebrene. Prema Šetki i Beriću, 1702. je pošao u Budim i ondje studirao filozofiju i teologiju. No, u Budimu je mogao završiti samo studij filozofije, a teologiju je studirao negdje izvan provincije, najvjerojatnije u Italiji. Tada, naime, ni u Budimu ni u kojem drugom samostanu Bosne Srebrene nije bilo škola s organiziranom teološkom nastavom. Postavši svećenikom, Babić djeluje kao pastoralni radnik u srednjoj Dalmaciji. Spominje se da je 1708. bio samostanski vikar na Visovcu. Budući da je 1712. tiskao svoju hrvatsku gramatiku *Prima grammaticae institutio* (Venecija 1712), treba zaključiti da je u prvim godinama svećeničke službe poučavao franjevačke kandidate u tzv. gramatičkoj školi. Nije isključeno da je upravo Babić bio nastavnik gramatičke škole koju je 1708. Bosna Srebrena osnovala na Visovcu.

Na Visovcu je Babić boravio dulje vrijeme (1711, 1714, 1732, 1739) upravljajući samostan kao gvardijan. Istu dužnost imao je i u Kninu (1719, 1726). Dužnost župnika obavljao je u međuvremenu u Polači u Ravnim Kotarima, u Skradinu i Dubravlicama kod Skradina. Prema osobnom svjedočanstvu u uvodu *Cvita*, bio je kao župnik u Skradinu (1719.-1723.) i generalni vikar skradinskog biskupa. Od 1723. do 1726. bio je u svojstvu definitora član upravnog vijeća Bosne Srebrene uz provincijala Augustina Tuzlaka (+1727.).

Uz svoje redovite svećeničke dužnosti Babić je na Visovcu podigao sjeverno krilo samostana, priredio dva izdanja svoje gramatike (1712, 1745) i dva izdanja *Cvita razlika mirisa duhovnoga* (1726, 1736). — Usp. **Stjepan Zlatović**: Franovci države Presvet. Odkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji. Zagreb 1888, 292-293, 469; **Julijan Jelenić**: Bio-bibliografija franjevaca Bosne Srebreničke, sv. 1. Zagreb 1929, 9-10; **Karlo Balić**: Štovanje Bl. Djevice Marije u franjevačkoj provinciji presv. Otkupitelja, u: Nova revija, 10(1931), 484-491; **Jeronim Šetka**: Pjesme Fra Tome Babića, Ibidem, 17(1938), 420-437; **Isti O. fra Toma Babić**, u: Kačić, 1(1967), 95-203; **Dušan Berić**: Babić Toma, u: Leksikon pisaca Jugoslavije, sv. 1. Novi Sad 1972, 118.

2. Drugo, treće i četvrto izdanje *Cvita* objavljeno je u Veneciji (1736, 1759. i 1802), peto 1829. u Dubrovniku, a šesto i sedmo u Zadru (1851. i 1898.):

3. **J. Šetka**: Pjesme Fra Tome Babića, u: Nova revija, 17(1938), 422.

4. Isto djelo, 423.

pa mirno izjavljuje: »A da znam više, više bih učinio na poštenje Gospodina Boga i na korist duhovnu našega naroda slavnoga i jezika Arvackoga«. Svoj *Cvit* je Babić namijenio »za one koji ne znadu latinski(h) knjiga ili libra ne razume« i očekuje da će ga s korišću prihvatiti dobronamjerni čitalac. Takvoga Babić potiče i uvjerava: »... ako ti budeš pčelica prava, u svakom ćeš cvitku naći meda slatkoga.«⁵

U uvodnoj riječi »bogoljubnom štiocu« Babić obrazlaže potrebu poznavanja katekizma: »Zvati se kršćaninom, a ne znati nauka kršćanskoga, taki je kršćanin samo imenom, a ne dilom; taki putuje po neznanu putu brez kalauza i taki se brzo može izgubiti i zabasati. . . Dužni smo znati naš zanat, to jest Nauk kršćanski, zakon Božji, ono što je potribito za naše spasenje pod smrtni grih.«⁶

Uvodni dio *Babuše* započinje Babićevom posvetom zadarskom nadbiskupu Vicku Zmajeviću. Posvetu je Babić potpisao nazvavši se »najmanji među Malom braćom« (*Minorum minimus*, fra Thomas Babich). Zatim slijede uobičajena odobrenja knjige sa strane generala franjevačkog reda Lovra a Santo Laurentio i cenzora padovanskog sveučilišta; zatim riječ »bogoljubnom štiocu« pa pregled povijesti svijeta pod naslovom »stvari od početka svita«. Nakon toga Babić tumači kalendar navodeći »gibljuće« i »pomičuće« svetkovine. Uvodni dio je zaključio s opsežnim kazalom i u njemu razlikuje prvi i drugi dio djela, tj. prozni dio (1-232) i dio u »veršima« (/2/ + 233—378). Prozni dio ima također svoj uvodni dio (1-51): »nauk kršćanski ukратно«, tj. popis redovitih molitvenih i katekizamskih obrazaca. Taj uvodni dio počinje sa znakom križa, a zatim slijede: Očenaš, Zdravomarija, Vjerovanje apostolsko, Božje zapovijedi, »dvi zapovidi od naravi«, »zapovidi od ljubavi«, crkvene zapovijedi, sedam sakramenata, sedam kreposti, sedam darova Duha Svetoga, sedam djela milosrđa, tjelesnih i duhovnih, zatim sedam glavnih grijeha, šest grijeha protiv Duha Svetoga, četiri grijeha što u nebo vapiju, pet »očućenja« tjelesnih, četiri posljednje stvari čovjeka, dva glavna otajstva vjere, četiri stvari potrebne za spasenje, tri moći duše, tri stvari koje »nas pritežu na grih«, tri evanđeoska savjeta, osam blaženstava, šest stvari koje valja oplakivati na ovome svijetu, stvari koje valja izbjegavati, popis dobrih djela, popis zapovijedanih svetkovina i postava; zatim Babić donosi obrasce jutarnjih i drugih molitava, krunice, lauretanskih litanija, litanija svih svetih, litanija i molitava na samrti, više psalama i prijevode himana »Tebe Boga hvalimo,« pjesme Trojice mladića, »Spasi, Kraljice«, a završava s tumačenjem oprosta (48-51).

U nastavku proznog dijela Babić tumači nabrojeno katekizamsko gradivo. Uobičajeni dijaloški način upotrebljava samo u obrazloženju znaka križa (51-54), a zatim nastavlja bez dijaloga. Svoja tumačenja potkrepljuje nizom biblijskih i drugih navoda. Redovito ih ne prevodi što znači da

5. Babić istu poruku izražava i stihovima (358): »Tebi ovi Cvitak dajem, / Na poštenje sad pridajem. / Da iz njega miris primiš, / Ljubeznivo da ga vidiš. / Kakonoti pčela mlada, / Koja na Cvit vazda pada. / Koja leti sve brez leđa, / Ter u Cvitu nađe meda. / Ako budeš brez tamnosti, / Naći ćeš u njem ti slatkosti. / ... Nemoj, brate, zmija biti, / Ali pauk otroviti. / Nego pčela budi, brate, / Neka meda nađeš za te. / U svakomu Cvitu pčela / Plemenita nađe meda. / Taki i ti budi, brate, / Milost Božja prišla na te. . .«

6. Dužnost poučavati djecu u kršćanskom nauku imaju osobito roditelji, zatim krsni i krizmani kumovi (162, 163).

je taj dio knjige namijenio prvenstveno svećenicima. Razdijelio ga je u tumačenje Vjerovanja (55-75), molitve (78-95), Božjih i crkvenih zapovijedi (95-155) i sakramenata (155-182). Babić prihvaća belarminovsku katekizamsku tradiciju pa pred tumačenje Vjerovanja stavlja objašnjenje znaka križa ugrađujući u to tumačenje istine o Presvetom Trojstvu i Kristovom utjelovljenju. Navezanost na Bellarmina također pokazuje kad nakon rasprave o sakramentima najprije razlaže kreposti idarove Duha Svetoga (183-211), a tek poslije toga slijedi poglavlje o grijesima (211-218). Prozni dio katekizma završava razlaganjem o pet tjelesnih osjetila (218-222) i četiri posljednje stvari čovjeka (222-229). Prije drugog dijela knjige »u veršima« umetnuo je Babić na latinskom jeziku izreke kršćanskih otaca Augustina i Gvibalda kao i vlastitu izjavu kojom sav svoj tekst podlaže pravorijeku crkvenog učiteljstva (230-232).

U tumačenje Vjerovanja Babić je uvrstio obrasce Nicejsko-carigradskog vjerovanja (75,76) i Atanazijev simbol (76-78). Tumačeći deveti članak Apostolskog vjerovanja, obrazlaže ulogu pape u Crkvi: »Od ove Crkve na zemlji, to jest svega kršćanstva pravoga, jest pravi pastir i naslidnik Svetoga Petra papa rimski; i tkogod njega ne poznaje da je za pravoga vikara Isusova na zemlji i naslidnika Svetoga Petra, ono nije pravi kršćanin niti ima dila dobara općine kršćanske koja se čine na nebu ni na zemlji, nego kakono udo odsičeno od svoga tila ili grana od svoga panja, jere udo koje je odsičeno od svoga tila ono je mrtvo i od tila neima nikakve pomoći, kako i grana odsičena od panja usahne i ploda ne daje; ovi se zaludu krste, jer je udo odsičeno od tila Isusova. Jer tko ne poznaje namisnika, ne poznaje ni onoga koji ga je namistio, zašto tko ne poznaje Crkvu za Mater, zaludu poznaje i Boga za Oca... Imadu niki šizmatici koji se rugaju pravim kršćanom kada reku Sveti Otac Papa i govore kršćanom: jede li i pije li taj vaš Sveti Otac Papa? Po ovomu se vide da su slipci i da slipe vođe imaju. A nisu li i sveti jili i pili i isti Isukrst, inače ne bi prav čovik bio. Takim se slipcem ovako odgovara, da mi zovemo Papu svetim ne po svetinji ni po dili(h), nego po oblasti koju ima da je vikar Isukrstov na zemlji... I tako je Papa svet, jere ima svetu oblast i premda bi bio i grišnik, oblasti svete ne gubi kakonoti i ostali misnici ako su i u grihu, oblasti nikada ne gube odrišiti od griha i priporoditi Isukrsta. Kakono na priliku jedan kršćanin da se i poturči, vazda krst je na njemu...« (69, 70). To poglavlje Babić završava ponudom pravoslavcima na jedinstvo s Katoličkom crkvom: »Ima se znati da pravi Grci Rišćani, koji poznaju Svetoga Oca Papu da je pravi Vikar Isukrstov na zemlji i naslidnik S. Petra prvoga pape i da je starešina svih patriarka i biskupa, ne mogu se zvati Rišćani, šizmatici, nego li pravi Rišćani. Crkva im Rimaska njihov običaj ne zabranjuje, samo neka tvrdo viruju i drže da je papa Rimski pravi Vikar Isukrstov na zemlji, starešina i pastir svega kršćanstva, od Gospodina Isukrsta ostavljen i naređen« (70, 71).

U svojim razlaganjima Babić osobito oštro ustaje protiv zloporaba i nedostataka u vjerničkom životu. Tako u tumačenju četvrte Božje zapovijedi tvrdi: »Zadosta je svakomu znati, da je ovo zapovid Božja u staromu i u novomu zakonu da se imaju ubiti oni koji roditelje ne štiju.

Ako jih ne ubije puk i pravda na ovom svitu, ubiti će ih Gospodin Bog na onomu smrću vičnjom« (109). Također prijete onima koji zanemaruju nedjeljnu misu: »O tužan čoviče, ti mlideš (misliš) da si s tizim napridni, ali nisi nego nazadni, i u tilu i u duši, jere protiva onomu činiš koji vlada dušom i tilom i svim tvojim blagom i napridkom...« (127, 128).

Babić dobro poznaje konkretni vjerski život puka kojem je namijenio svoju knjigu. Ipak samo ponegdje izričito spominje domaće vjerske prilike. Tako kod tumačenja sakramenta ženidbe direktno se protivi uočnim nedostacima: »U ovom našem narodu, navlastito u sadašnje vrime, velika je nepravda među čovikom i ženom, ako čovik sagriši priko žene s drugom ženom i učini priljubodinstvo. To ne drže za veliki grijh ni sramotu. Ako li žena sagriši s drugim, odmah hoće da ubiju aliti odagnu i druga veća zla čine. O narode slipi i opaki, nije li jednako vaše vinčanje, nije li jednak vaš grijh? Niste li jednako obećali jedno drugomu virnost pravu uzdržati i obslužiti? U komu ste zakonu našli da je grijh i priljubodinstvo veće jednoga nego li drugoga? Ovo je velika nepravda u našem narodu sadanjemu... Premda je priljubodinstvo velik grijh prid Bogom i prid ljudima, ništa nemanje zato muž ne može svoje žene ubiti ni žena muža. I tko bi tako učinio i ubio, upao bi u ubojstvo povoljno i grijh veliki za koji bi imao razlog dati Bogu i ljudem pravoj pravdi tko li bi rekao, držao ili učio i nagovarao drugoga da je gospodar ubiti kad nađe u priljubodinstvu ne samo da sagrišuje nego upada u veliko prokletstvo...« (175,176).

Drugi dio Cvita razlika mirisa duhovnoga o.(ca) f.(ra) Tomaša Babića sadrži prema autorovim riječima »verši ili pisme od mnogi svetkovina iliti blagdana koje se mogu pivati u svako doba i na svakom mistu kako je komu drago za naslađenje duhovno virni(h) kršćana« (/1/prije str. 233). Babić naglašava da te pjesme nije »činio« za učene i »mudre« nego za dicu» koja gube vrime zaludu, neka se zabavljaju u stvari(ma) duhovni(m) pivajući«. Babić je dobro zaključio da će njegove pjesme prihvatiti i odrasli, jer piše »da je mnogim drago samo verše pivati i pisme«.

Babić je objavio 67 pjesama. Na prvi pogled se čini da ih je razdijelio prema crkvenoj godini, tj. na božićne, uskrsne, duhovske, u čast Majci Božjoj i čast svetaca.⁷ Uistinu su istaknuti spomenuti ciklusi pjesama, ali uz božićne (237-241, 273-275), uskrsne (257-260, 374, 376), duhovske (262-264), marijanske (270-295) i svetačke (241, 295-327) pjesme Babić je u svoju zbirku pjesama uvrstio prave katehetske pjesme s izričitim katekizamskim sadržajem. Prepjevao je Vjerovanje (269), Božje zapovijedi (269), kreposti vjere, ufanja, ljubavi i kajanja (233-237), a značajno je mjesto dao pjesmama o glavnim grijesima (327-347) i četirim posljednjim stvarima (360-372). Katehetsku vrijednost imaju pjesme o pojedinim Marijinim otajstvima: začecu, porodu, navještenju, očišćenju, uznesenju, a napose prepjevi otajstava krunice (284-295). Babićev Gospin plač (247-257) predstavlja također pregled temeljnih kršćanskih istina, a ne samo Marijinu tužaljku nad mukama i smrću Isusovom. Babić je očito i sam želio da njegove pjesme budu u službi bolje i lakše vjerske izobraz-

7. J. Setka: Pjesme Fra Tome Babića, 423.

be vjernika pa u dodatku drugog izdanja naglašava: »Ovake naše pisme, koje su za dušu korisne;« valja ih pjevati; »tako ćemo vazda Boga i stvari božanstvene na pameti imati i Boga se bojati, a od griha čuvati i na službi Božjoj pribivati pak u raj u uživati, koga Gospodin i vam i meni dopustio vazda« (359).

Babić nije sam ispjevao sve svoje u *Babuši* objavljene pjesme. Šetka je utvrdio ovisnost druge i treće božićne pjesme o najstarijim božićnim pjesmama; u Gospinom plaču ugledao se Babić na Divkovića, a također i u pjesmi o sv. Katarini. Također Babić slijedi Lovru Šitovića u pjesmi od pakla« (362-369), a najveći broj pjesama ima svoj uzor u djelu Stipana Margitića *Ispovid karstjanska* (Venecija 1704). Jednako su tako kasnije Babićeve pjesme utjecale na narodne pjesme, osobito u kopnenom dijelu Dalmacije, kako versifikacijom tako napose sadržajem.⁸

Svojim djelom, koje je narod prihvatio i zavolio pa ga njemu u spomen nazvao *Babuša*, postao je Babić i kroz dva stoljeća ostao značajan odgojitelj i učitelj naroda, osobiti graditelj vjere i kršćanskog življenja.

OBNOVLJENE BLAGOSLOVINE

Obnova Rituala rimskog još uvijek je u toku. Dio rituala koji sadrži tekstove za obrede blagoslovina (sakramentalna) trebao bi se uskoro objaviti u latinskom originalu. Nakon dugih priprema, prekida i nastavaka rada posao se primakao kraju i volumen od 436 stranica sada je na ispitivanju kod članova dikasterija i savjetnika kongregacije za bogoštovlje. Naslov mu je: »Rituale Romanum ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Ioannis Pauli II promulgatum: De Benedictionibus«.

Sadrži uvodne napomene, obrasce blagoslovina razdijeljene u pet dijelova i 41 broj te dodatak. Kao i u drugim liturgijskim knjigama obnovljenim poslije Drugoga vatikanskog sabora, i u ovoj je veoma važan dio koji sadrži uvodne napomene. Tu su, naime, donesena temeljna teološka i liturgijska usmjerenja blagoslovina s naznakom njihove važnosti u kršćanskom životu. Iznesene su bitne napomene o djelatniku dotične blagoslovine, o znakovima koji se tom prigodom upotrebljavaju i mogućnostima prilagodbe. Osobito su biskupske konferencije dobile široke ovlasti da uvode nove obrasce i već postojeće prilagođuju svojim pastoralnim prilikama.

Prema sadržaju blagoslovine su podijeljene u pet grupa:

- 1) Blagoslovine koje se izravno odnose na osobe;
- 2) blagoslovine koje se odnose na prebivališta i različite djelatnosti kršćanina;
- 3) blagoslovine predmeta koji imaju važni utjecaj u životu i liturgijskim slavljinama;
- 4) blagoslovine predmeta koje kršćani upotrebljavaju u pobožnim vježbama;
- 5) blagoslovine u različitim prigodama (»od diversa«).

Svaki obred blagoslovine ima dva bitna dijela: kratko čitanje iz Svetog pisma i pohvale Božjoj dobroti sa zazivima Božje pomoći. Uz to su naznačeni i drugi elementi koji će se moći prilagoditi različitim prilikama u kojima se nalazi dotična zajednica kojoj je blagoslovina upravljena. Redovito je donesen samo jedan obra-

8. Usp. J. Šetka: Hrvatska pučka religiozna poezija, u: Kačić, 3(1970), 187-266.